

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Remissvar över betänkandet Snabbare omval och förstärkt skydd för valhemligheten (SOU 2016:71) Ju2016/07760/L6

Sammanfattningsvis tillstyrker Valmyndigheten utredningens förslag beträffande snabbare omval och tidsfristen inom vilken omval senast ska hållas. Däremot avstyrker myndigheten utredningens förslag om förstärkt skydd för valhemligheten.

Utredningens direktiv har varit tydliga med att det inte ingått i utredningsuppdraget att göra en översyn av valedelssystemet som sådant. Valmyndigheten vill dock i detta sammanhang framföra att den står fast vid sin tidigare uttalade bedömning att det behöver göras en översyn av valedelssystemet, helst inför valen 2022.

Valmyndigheten vill ge följande synpunkter och kommentarer till betänkandet.

4 3.3. Förutsättningarna för att delta i ett omval för partier och kandidater *Unionsmedborgares kandidatur i Europaparlamentsval*

Valmyndigheten gör bedömningen att gällande bestämmelser såväl om anmälningsförfarandet som om informationsutbytet mellan medlemsstaterna avseende rösträttshinder behöver analyseras och övervägas från ett omvalsperspektiv.

Omval till Europaparlamentet har en något annorlunda tidplan än övriga val, eftersom det enligt bestämmelser i 5 kap. vallagen finns ett särskilt anmälningsförfarande till röstlängden för unionsmedborgare som inte är svenska medborgare. Utredningen har inte behandlat frågan om anmälningsförfarandet vid ett omval i ett val till Europaparlamentet föranleder behov av särskilda bestämmelser för att skapa förutsättningar för snabbare omval.

VALMYNDIGHETEN

Besöksadress: Fleminggatan 14, Postadress: Box 12191, SE-102 25 Stockholm
Tel 010 57 57 000 Fax 010 57 57 020 valet@val.se www.val.se

I betänkandet nämns att det krävs en särskild valbarhetsprövning för kandidatur till Europaparlamentet enligt 2 kap. 11-12 §§ vallagen. Däremot saknas överväganden om reglerna om informationsutbyte för kontroll av valbarhetskriterier för kandidater till Europaparlamentet från andra medlemsstater ska tillämpas också vid ett omval. Saken bör bli föremål för fortsatt beredning.

Vilka kandidater som är valbara

På den fråga som utredningen ställer om det vid omval på något sätt skulle behöva förtydligas för väljarna vilka kandidater som är aktuella för personval svarar utredningen nej. Utredningen kommer i och för sig fram till att det blir än mer tydligt i ett omval att vissa kandidater inte kan utses, men ansluter sig ändå till tidigare utredningars ställningstaganden att det som utgångspunkt är partierna som får ta hänsyn till väljarnas behov av tydlighet beträffande kandidaturerna vid ett omval.

Frågor från väljarna om kandidater på listorna, personval och valkretsar, alltså frågor som hänger ihop med valbarhet och tydlighet beträffande kandidaturer, är numera mycket vanliga. Röstmottagarna hänvisar regelmässigt väljarna till partierna för svar. Valmyndigheten bedömer att väljarna i ökad utsträckning har förväntningar om att det är valadministrationens ansvar snarare än partiernas att hålla väljarna informerade om kandidaternas valbarhet, särskilt vid omval. Som utredningen anmärker i avsnitt 5.2.1 har Europarådets Venedigkommission tagit fram en kodex för god valpraxis och även av den framgår att staten bl.a. ska ansvara för att väljarna får korrekt information om vilka kandidaturer som föreligger.

5 Förstärkt skydd för valhemligheten

Valmyndigheten vill framhålla att den delar utredningens grundläggande bedömning att det nuvarande valsystemet i stort tillgodoser de krav som måste ställas för att kunna göra gällande att den viktiga principen om rätten till fria och hemliga val upprätthålls.

Valmyndigheten avstyrker bestämt förslaget att tillhandahålla valsedlarna innanför valskärmen i valedelsställ av framför allt följande skäl.

Det är oklart vilket problem direktiven och utredningsförslaget vill åtgärda

Utredningen redovisar i ett bakgrundsavsnitt (5.1.) att internationella valövervakare har ifrågasatt om det svenska systemet att tillhandahålla valsedlar i anslutning till röstmottagningsstället kan innebära en risk för yttre påverkan genom att personer i lokalen kan se vilka valsedlar en väljare tar. Vidare hänvisas till att Europeiska kommissionen har väckt liknande frågor.

Det står dock inte alldeles klart vad som avses med yttre påverkan och vilka problem som gäller valhemligheten som utredningens förslag är tänkt att lösa.

Valmyndigheten har vid sin omvärldsbevakning inte fått del av några uppgifter där väljare i anslutning till valsedlarnas placering antingen har utsatts för påverkan att endast ta vissa valsedlar eller att någon väljare som har tagit valsedlar som legat

öppet i anslutning till röstmottagningsstället har blivit utsatta för ”yttre påverkan” avseende hur de ska rösta.

Däremot har det framkommit uppgifter om och överklagande som gäller s.k. familjeröstning och att personer misstänks ha följt med väljare bakom valskärmarna utan att ha blivit anlitade av väljaren, det vill säga fall där situationen vid röstningen är sådan att det inte kan garanteras att väljaren inte har blivit utsatt för en form av yttre påverkan. Denna risk är svår att komma tillrätta med och den elimineras inte genom förslaget. Det framgår numera uttryckligen i 7 kap. 3 § andra stycket i vallagen att det står väljare, som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själva kan göra i ordning sina röster fritt, att anlita någon annan person som hjälper till vid röstningen. För röstmottagarna som ska hålla ordning på röstmottagningsstället är det ibland svårt att tillräckligt snabbt bedöma om villkoren för att tillämpa bestämmelsen föreligger i det enskilda fallet.

Vidare finns det i Sverige en tradition att partiföreträdare tillhandahåller valsedlar utanför röstmottagningsställena. Den traditionen har kommit att ifrågasättas under senare tid utifrån påverkans- och valhemlighetsaspekter. Utredningens förslag berör inte alls den frågeställningen.

Förslaget stärker inte skyddet för valhemligheten

Valmyndigheten bedömer att förslaget kommer att försvåra röstmottagarnas möjlighet att ha tillsyn över att det finns valsedlar och att det råder ordning i valsedelsställen. I praktiken kommer det förmodligen att krävas att röstmottagarna kontrollerar ordningen i valbåsen efter varje väljare, vilket minskar genomströmningen. En röstmottagare kan genom dessa kontroller åtminstone upplevas få kunskap om vilka valsedlar väljaren har tagit från valsedelsställen.

Partiföreträdarna kommer att få begränsade möjligheter att kontrollera att partiets valsedlar tillhandahålls på rätt sätt om de placeras innanför valskärmen.

När röstmottagarna ska kontrollera ordningen i valbåsen efter varje väljare finns det risk att köer uppstår. Det riskerar att påverka valdeltagandet negativt.

Enligt Valmyndighetens bedömning medför förslaget att tillhandahålla valsedlarna innanför valskärmen i valsedelsställ därför flera nackdelar som är svåra att komma tillrätta med och som till och med riskerar att skapa större problem än de som elimineras om förslaget genomförs. Förslaget stärker därför inte skyddet för valhemligheten.

Stor investeringskostnad för utrustningen och ökade kostnader i övrigt

Förslaget medför behov av nya valskärmar som ger större insynsskydd och särskilda valsedelsställ innanför valskärmarna. Kostnadsberäkningar visar att det är frågan om stora investeringar av engångsnatur. Förslaget medför också påtagligt ökade kostnader för kommunerna. Valmyndigheten anser att kostnaderna inte är rimliga, än mindre mot bakgrund av att det är oklart vilket problem som ska lösas och att förslaget inte stärker skyddet för valhemligheten.

Förslaget cementerar det nuvarande valsedelssystemet

Valmyndigheten konstaterar att förslaget medför stora investeringar i utrustning som är anpassad för det nu gällande valsedelssystemet, men som kanske inte är användbar eller lämplig om ett annat system införs. Härigenom riskerar man av ekonomiska skäl att cementera det nuvarande valsedelssystemet för lång tid framöver. Detta är särskilt olyckligt då det nuvarande valsedelssystemet blivit hårt kritiserat och enligt myndighetens mening behöver ses över så snart som möjligt.

7.3.1 Ekonomiska och andra konsekvenser

Snabbare omval

Valmyndigheten pekar på att valadministrationens it-stöd påverkas av de föreslagna ändringarna. Om en bortre tidsfrist, tremånadersgränsen, införs i enlighet med utredningens förslag kommer det att behöva ställas hårdare krav på att valdatasystemet ska befinna sig i vad man kan kalla beredskapsläge. Det i sin tur innebär ett mer omfattande förberedelsearbete än vad som nu behöver göras och det ökar systemkostnaderna.

Ärendet har avgjorts av Valmyndighetens ordförande Margareta Bergström samt ledamöterna Thomas Bull, Lena Langlet, Sven Oskarsson och Maritta Soininen.

Vid den slutliga handläggningen har i övrigt kanslichefen Anna Nyqvist och som föredragande chefsjuristen Madeleine Kanold deltagit.

Margareta Bergström

Madeleine Kanold